כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת יתרו ■ י"ז שבט תשפ"ו ■ 04.02.2026 ■ גליון מס' 877

בעקבי רלב"ג

/ הרב פרופ' נריה גוטל

בשום מקום בתורה לא נאמר שיום מתן תורה - ובעקבותיו, לימים, חג השבועות - היה בששי בסיון. לא בכדי נחלקו תנאים (שבת פו - פז), בשאלה מתי אכן הדבר קרה ומתי נכון לציינו לדורות, מה שלא קורה ביתר הרגלים - לא פסח ולא סוכות, שעל מועדם אין חולק. עניין זה אומר דרשני, ומטבע הדברים גם רלב"ג - כפרשן מקרא וכאיש הלכה - נתן דעתו לסוגיה.

מפתיחת המקרא לפרשיית מתן תורה - "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני" (שמות יט, א) הסיק רלב"ג שתי תובנות: א. ההגעה למדבר סיני הייתה ביום הראשון לחודש השלישי - א' בסיון. נכון הוא שהכתוב רק אמר "בחודש השלישי", ולא נקב מפורשות באיזה יום "בחודש" מדובר, ואולם במקרה זה על כרחך עליך לומר ש"בחודש" הכוונה היא ל"יום ראש החודש בעצמו". ראיה לדבר "מה שאמר 'ביום הזה' באו מדבר סיני" - וכי מהו "ביום הזה" אם לא יום החודש, היינו ראש החודש. ב. למיצער עליך לומר שיום מתן תורה עצמו לא היה לפני שעברו לפחות שלושה ימים מראש החודש, שכן מקרא מפורש אמר הכתוב, בצטטו את הוראת משה לישראל: "היו נכונים לשלושת ימים" (שם שם, טו; ועוד קודם, שם, יא). מכאן אפוא שנתינת התורה לא קדמה ל-ד' בסיון. ואומנם אין לכחד, ונכון הדבר, שבתורה עצמה לא נאמר מפורשות שמדובר היה ב-ו' בסיון, ואולם -

> "לכל הפחות יהיה מתן תורה ביום השלישי לחודש השלישי, והוא קרוב לזמן חג השבועות, כי הוא בששה בסיון... הנה ראוי שנאמין כי יום מתן תורה היה בששה בסיון",

וכפי שלימדונו חז"ל. לשון אחר, אם ישנה בידינו מסורת, ומסורת זו עולה בקנה אחד עם מה שאמרה תורה, אזיי מדוע שנפקפק בה?

ואם תשאל, מהיכן נשאבה ההנחה שבכלל יש לציין מועד וחג למתן תורה, בעוד שהכתובים עצמם - גם כאן, גם בפרשת המועדות שבאמור וגם בפרשת קרבנות החגים שבפנחס - כלל לא מציינים מועד שמציין את יום מתן תורה (אלא את "יום הבכורים")! התשובה היא שאין לך יותר הגיוני מכך. אם הורתה תורה לציין את חג הפסח, בו "רק" יצאנו ממצרים, הרי שאין שום היגיון בטענה שמאורע חשוב ומשמעותי כמתן תורה, לא יצויין כיום טוב מידי שנה בשנה:

> "...הוא מן השקר שתשאיר לנו התורה רושם וזכר לעת שיצאנו בו ממצרים, לעשות בו חג המצות, ולא תשאיר לנו רושם וזכר לעת שניתנה בו התורה בזה האופן הנפלא. ולזה הוא מבואר שחג השבועות הוא בעת מתן תורה. והיה זה להזכירנו ענין מתן תורה הנפלא, להעמידנו תמיד על האמונה בדברי התורה".

הנתונים כולם מתלכדים אם כן להנחה אחת: מתן תורה היה ב-ו' בסיון, ויום זה יצויין כמועד לדורות.

ואם תתהה אפוא על מחלוקתם של ר' יוסי ורבנן (שבת, שם) בשאלה אם "הוסיף משה יום אחד מדעתו" ומתן תורה היה ב-ז' בסיון, או שלא הוסיף ומתן תורה היה ב-ו בסיון, בעוד שזה עתה טענת שהיה זה בוודאות ב-ו' בסיון! הרי שהאמת היא שהתהייה אכן מוצדקת: "לא יתכן שיכוון ד' יתעלה אל יום אחד ויוסיף משה מדעתו וישנה הענין אל יום אחר"! אלא שאמרו זה רבותינו "על צד הדרש".

שכן זאת עליך לדעת: ככלל, אל לו לדרש - שכבודו במקומו מונח - לפלוש לפרשנות הפשט. כך ככלל, וכך גם בנדון דנן. מבחינת ה'פשט' אכן לא עולה על הדעת שמשה יפעל על דעת עצמו, יוסיף יום, וישנה את מועד נתינת התורה לישראל. משכך, יש לקבוע שיום מתן תורה היה בששי בסיון. ■

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

גדלותו העצומה של משה רבינו
"ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חותן משה לפני האלוקים"...
המשך בעמ' 2

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו
כניסת כלב נחיה לבית הכנסת
עיוור המשתמש בכלב נחיה, האם מותר לו להיכנס עם הכלב לבית הכנסת?
המשך בעמ' 2

חולשא דאורחא
הפסקת הפירוד בעם ישראל
השבוע בו עם ישראל קיבל את התורה - מתחיל ביום ראשון, ראש...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
"וישמע יתרו את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו, כי הוציא ה' את ישראל ממצרים"
מה היה אותו מאורע שעשה את הרושם הגדול ביותר שגרם ליתרו מיד...
המשך בעמ' 5

שביבים
- שם האחד גרשום... ושם האחד אליעזר
- וישמע יתרו
- כי בדבר אשר זדו עליהם
- כל הדבר הגדול יביאו אליך, וכל הדבר הקטן ישפטו הם
- ממדבר מתנה
- כבד את אביך ואת אמך

המשך בעמ' 6

גדלותו העצומה של משה רבינו

"ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חותן משה לפני האלוקים"

רש"י מבאר: "ויבא אהרן ומשה היכן הלך? והלא הוא שיצא - לקראתו וגרם לו את כל הכבוד?! אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם". גדלותו העצומה של משה רבינו התגלתה כעת בכל עוצמתה בהיותו עומד ומשמש לפני חותנו, אהרן אחיו וכל זקני ישראל.

אמרו חז"ל: "גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכינה" **ולכאורה קשה:**

מהו החידוש שישנו במאמר זה, הלא אין אפשרות לקבל פני השכינה שלא באמצעות קיום המצוות, ולכן ברור, שגדולה הכנסת אורחים אשר באמצעותה ניתן לקבל את פני השכינה! **ומתרץ הבעל שם טוב:** שלעתים יש לאדם אפשרות ללמוד תורה, ועל ידי לימוד סברותיהם של רב אשי ורבינא לזכות להידבק בשכינה. אולם בדיוק אז מגיע לביתו אורח, ובמקום ללמוד, הוא נאלץ לשרת אותו ולהגיש לו צלחת מרק חם... הוא רוצה, לכל הפחות, לדבר איתו בלימוד, אך מתברר לו שהאורח הינו עם הארץ... על כגון זה אמרו חז"ל **גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת - פני השכינה!**

אחד המקרים בהם נדרש האדם לוותר על התעלותו האישית מתהווה בהיותו רב ומעמיד תלמידים, כאשר אין ספק, שאילו היה לומד בעצמו, היה מתגדל הרבה יותר. על עניין זה אמרו חז"ל: **"אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו" ונשאלת השאלה:** כיצד נדע איך נראה מלאך? וכי יש לנו תמונה, שאותה נוכל להשוות לרב?! **והתשובה היא:** שהמלאכים נקראים "עומדים", מכיוון שאין הם יכולים להתקדם ולהתעלות, ולעומת זאת, אנשים שהינם בעלי יצרים, כשהם מתגברים עליהם, יכולים לעלות ולהתקרב אל הקב"ה. רב, אשר על אף שהיה רוצה להעמיק בלימודו, הוא מעוניין להשיג את טובתם של תלמידיו, ולכן עוזב את עבודתו האישית, הופך להיות בגדר "עומד" ומתמסר אל תלמידיו, בכך הריהו דומה למלאך ה' צבאות, וממנו יכולים ללמוד! **לעומת זאת,** רב, שאין לו פנאי ללמד את תלמידיו, משום שהוא עסוק בהתקדמותו האישי, לא ניתן ללמוד ממנו.

הבה ונתבונן במהלך חייו של משה רבינו:

ביום הכיפורים הוא יורד מן ההר, ונקל לשער, שלאחר מאה ועשרים יום בהר, של לימוד מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו, בעת רדתו ביום הקדוש ביותר בשנה, ביום הכיפורים הוא רוצה - להמשיך ולנסוק אל על! אולם, למרות זאת, הוא העמיד את עצמו לשמש את ישראל, לבדוק למי חסרה מנה... ומי עוד צריך לקבל?... - הוא הפך להיות "עומד" ומשמש לפניהם ובכך ניכרת - גדלותו האמיתית!

לאור הדברים הללו נבין את דברי רש"י לקמן על הפסוק: "וירד משה מן ההר אל העם" **שבו מפרש רש"י:** "מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו, אלא מן ההר אל העם".

וכי אלו "עסקים" היו למשה רבינו? ודאי שהיו אלו עסקים - בעבודת ה' בלבד, אולם למרות רצונו של משה רבינו לפנות לעסקיו הקדושים ולהתעלות בעצמו, בכל זאת פנה מן ההר - אל העם, לדון דיני תורה ולשמוע את טענותיהם...

(עלון דברי חיים - עפ"י הבעל שם טוב)

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו

/ **הרב אביחי קצין**, ראש בית המדרש ראשית ורב קהילות משכן מיכאל ועלומים ברעננה

כניסת כלב נחיה לבית הכנסת

שאלה: עיוור המשתמש בכלב נחיה, האם מותר לו להיכנס עם כלב הנחיה לבית הכנסת?

תשובה: בשאלה זו מצאנו שתי גישות באחרונים:

הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה (ח"א או"ח סי' מה) נשאל "בדבר הסומא אשר למדו לכלב להוליכו, ומוכרח הכלב להיות תמיד אצלו, אם יכול ליכנס לבית הכנסת להתפלל בציבור ולשמוע קדיש וקדושה וקריאת התורה וקריאת המגילה וכדומה אף שהכלב מוכרח ליכנס עמו, או שיש בזה בזיון להכניס בעלי חיים לבית הכנסת שהוא מקדש מעט".

הגר"מ מתייחס לשני היבטים.

הראשון הוא האם הכניסה עם כלב מהווה ביזיון.

הגר"מ פיינשטיין מביא את דברי הירושלמי (מגילה פ"ג ה"ג) שרבי אימי ציווה על מלמד התינוקות, שאם יבוא לבית המדרש "בר נש מלכלך באורייתא", דהיינו אדם המעוניין ללמוד תורה, אזי "תיהוון מקבלין ליה ולחמריה ולמנוי". ופירש קרבן העדה: "**תקבלוהו עם חמורו** וכליו **בבית המדרש**, ולא תאמרו שאסור לנהוג מנהג בזיון בבית המדרש, דכיון שיש בו קצת תורה, הרי הוא כתלמיד חכם". ומדברי הירושלמי למד האגרות משה: "אף אם הוא רק קצת בן תורה, נמי נחשב כבן תורה לגבי זה, ומותר כשהוא אורח להיות שם

עם חמורו וכל כליו. ואם כן חזינן **דהכנסת חמור לבית הכנסת אינו קלות ראש ובזיון** יותר מאכילה ושתיה ושינה, דאם היה יותר מזה לא היה מותר לתלמיד חכם, דאטו תלמיד חכם אינו מוזהר על מורא דמקדש. ולכן, כיון שבהכנסת חמור, חזינן שלא גרע מאכילה ושתיה ושינה, יש להתיר בבתי כנסת שלנו שעל תנאי הן עשויות אם הוא בשעת הדחק לפסק המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' קנא סע' א ד"ה וי"א).

ובודאי **שכלב לא גרע מחמור**.

ר' משה ממשיך ומסביר מדוע מדובר כאן בשעת דחק גדולה: ואין לנו **שעת הדחק גדול מזה**, שאם לא נתירנו יתבטל כל ימיו מתפילה בציבור וקריאת התורה וקריאת המגילה בצבור. וגם יש ימים שהעגמת נפש גדולה מאד, כגון בימים נוראים וכהאי גוונא שרבים מתאספים, עיין ברמ"א (או"ח ס"ס פח), שלכן ראיה גדולה שיש **להתיר להסומא שהכלב שמוליכו צריך להיות אצלו תמיד**[1] **להיכנס לבית הכנסת**, להתפלל ולשמוע קריאת התורה וכדומה. אך **טוב שישב סמוך להפתח שלא לבלבל את הצבור**".

האגרות משה כתב סברא נוספת להקל: "וגם יש להסתפק דאולי בכלל ליכא שום בזיון וקלות ראש בכניסת בהמה אלא כשהכניסה היא שלא לצורך תפילה אלא לצורך התאכסנות, כעובדא דירושלמי. אבל כשהכניסה היא לצורך תפילה של בעליו, אפשר **אין זה דבר בזיון וקלות ראש כלל**".

אולם בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן לד) לר' יעקב ברייש, חלק על האגרות משה, וכתב: "ולפע"ד **הוראה זו תמוהה לרבים**, לבנות מגדול על יסוד רעוע כזה"[2], ופירט את השגותיו, אחת לאחת:

ראשית חלק על הקביעה שאין בכניסת הכלב ביזיון:

"מה שהביא מדברי הירושלמי יש לדחות, **כי חילוק רב יש בין בית הכנסת לבית המדרש**, כמבואר במגילה (כח, ב). אם כן ממילא **אין ראיה מירושלמי זה לבתי כנסיות שלנו שנוהגין בהם קדושת בית הכנסת** - שלא לאכול ולשתות ושלא לעשן וכיוצא בזה, **לא כן בתי מדרשיות שלומדים שם כל היום או מקצת יום, שכבר נשתרבב המנהג להקל בדברים כאלו**.

ועוד, הירושלמי מיירי לענין **להתאכסן**, וכלשון הרמב"ן הנ"ל, כלומר כיון שהוא אכסנאי ואין לו מקום, מותר בתלמיד חכם, משמעות שלא בזמן התפילה. **אבל בזמן שהציבור מתפללין ודאי אסור**, בפרט דבחמור או כלב באמצע בית הכנסת ובית המדרש **בודאי יבוא לידי היתול והוללות והנערים ישחקו בהם**, ואין לך קלות ראש יותר מזה באמצע התפילה.

מלבד זאת, לדעת החלקת יעקב, יתכן וכוונת דברי הירושלמי "תיהוון מקבלין ליה **ולחמריה** ולמנוי", לא לחמור אלא לבעליו: "אפשר כוונתו לאדם **שנוהג את החמור**, והוא נקרא חמר. כלומר החמר שלו **אף שהוא אינו בן תורה כלל**, אבל מפני שהוא מחמר את חמורו של בן התורה מותר לאכסן גם לו ולכליו. אבל על החמור גופיה אין לנו ראיה משם שמותר להכניסו בבית המדרש, ובפרט ללון שם". והוסיף החלקת יעקב, שגם אם בירושלמי התכוונו לחמור ולא לבעליו, אין מכאן ראיה לנדון כלב: "דודאי **כלב מגרע גרע מחמור**", זאת מאחר וכלב גורם לאשה להפיל, ודמי למה שפסק בשו"ע (או"ח סי' קנא סע' ו) שאסור להיכנס לבית הכנסת עם סכין ארוך, כיון שתפילה מארכת ימיו של אדם וסכין מקצרת".

אולם בעל החלקת יעקב ממשיך וחולק (וכפי שהוא מציין זו הנקודה העיקרית) על כך שיש להקל משום שזו שעת הדחק:

"ועוד, וזה העיקר אצלי, במקומות הללו שהפקירות כך מצויה ויהדות כך נתרופפה, **ורבים הם האנשים השחצנים ההולכין עם כלביהן בראש כל חוצות** וכו', והעיקר **שאין זה רגש יהדות האמיתית להוליך עמו כלבים**, רק האנשים השחצנים עושים כן. בעוונותינו הרבים שהיהדות כך נתרופפה ובפרט במקומות הללו, אם יפתח פתח כמחט של סדקית יופתח הפתח כפתחו של אולם, ויתכן שימצא כבר איזה ראביי להתיר זאת ויתלה את עצמו באילן גדול לומר כבר הותר מהפרושים לצורך גדול להכניס כלב לבית הכנסת, והוא בתור ראביי כבר יכריע מה זה נקרא צורך גדול, וח"ו יוכל לצמוח מזה **חילול השם גדול**, שהנוצרים אוסרים להכניס כלב לבית תיפלתם, ולהבדיל לבית הכנסת מותר".

ויש עוד שהורו לאיסור כמו הראשון לציון, רבי שלמה עמאר, בשו"ת שמע שלמה (ח"ד סי' ג).

ונראה לומר שיתכן שפוסקים אלו נחלקו בשתי נקודות משלימות:

האחת - מהו השיעור החשוב יותר: צערו של העיוור או כבוד בית הכנסת. הגר"מ פיינשטיין סבר שצערו של העיוור הוא השיקול המשמעותי בשאלה זו ולכן יש להקל גם כאשר יש חשש של פגיעה בכבוד בית הכנסת.

בעל ה"חלקת יעקב" לעומתו ראה בכבוד בית הכנסת את השיקול המרכזי ולכן יש למצוא פתרון שלא יפגע בקדושת בית הכנסת.

במקביל ניתן לומר שהויכוח הוא אחד. כנגד טענתו של ה"חלקת יעקב" ש"**חילול השם גדול**, שהנוצרים אוסרים להכניס כלב לבית תיפלתם, ולהבדיל לבית הכנסת מותר", אפשר שיענה הגר"מ פיינשטיין שאדרבה זה כבודו של בית הכנסת המתחשב בבעל המוגבלות כדי שיוכל גם הוא להתפלל. וזה כבודו של בית הכנסת שגם בו מקפידים בכבודו של הזולת ודואגים למקום תפילה ראוי לזה המתקשה להגיע לבית הכנסת.

1 - לעומת ההכרה של ר' משה שכלב הנחיה צריך להיות אצל העיוור תמיד, הורה הרב שמואל רבינוביץ, רב המקומות הקדושים, שלא לאפשר להכניס כלב נחיה. וכדי לאפשר לו להתפלל יוצמד לכל עיוור סדרן שילווה אותו.

2 - ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ד סי' כז) כתב תלמידו של האגרות משה, רבי אפרים גרינבלט: "ואף שאין משיבין את הארי אחרי מיתתו, אבל בזמנו כתבתי לידידי המנוח הרה"ג ר' יעקב ברייש [מחבר שו"ת חלקת יעקב] שטענותיו חזקות, אבל כתב בחזקה בלשונו נגד גאון הדור רשכב"ה [האגרות משה], וה' הטוב יכפר בעדי אם פגעתי במכתבי אליו, אבל המעיין בדבריו יראה שלשונו מופרז וחזק").

חולשא דאורחא
הפסקת הפירוד בעם ישראל

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה

השבוע בו עם ישראל קיבל את התורה - מתחיל ביום ראשון, ראש חודש סיוון. ובכל יום מתקדם עם ישראל ומתעלה, עד אשר הוא זוכה לקבל את התורה ביום השבת. ועל כל יום וזמן, מבארים לנו חז"ל - מה קיבלו, מה עשו ומה הצטוו ישראל בכל יום.

ביום השני לביאתם להר סיני, משה עולה אל ה' - שם הוא מצטווה על ידי הקב"ה, לפרש לישראל את הדינים והעונשים השונים. בדרך רכה לנשים, ובלשון קשה לגברים[1]. ובכך להתחיל את יכולתם, לקבל את כל תרי"ג המצוות.

ביחד עם קבלת עול מצוות הקשה בהתחלה[2], זוכים ישראל גם לקבל את התואר 'עם סגולה' - יחד עם היותם כֻּשַׁרִים וכהנים לפני ה'[3].

למחרת ביום שלישי, שב משה ועולה אל ה' - ומוסר את תשובתם של עם ישראל, 'כל אשר דיבר ה' נעשה'. וזאת למרות שהקב"ה יודע זאת, גם בלי שמשה ידבר עמו על כך - שכך זו **'דרך הארץ'** הראויה לפעול על פיה ולאורה[4].

ולאחר שהקב"ה אומר למשה, שהוא יתגלה למשה בעב הענן - הוא משיב את בקשת העם, למחרת ביום הרביעי - שרצונם לראות בעצמם את הקב"ה, 'רצוננו לראות את מלכנו'[5].

באותו היום גם נאמר שוב למשה שיעלה אל ההר, יחד עם אהרן נדב ואביהו ושבעים מזקני ישראל - וישתחוו מרחוק[6]. ורק משה רבינו נכנס אל הערפל אשר שם האלוקים - והוא יורד אל העם ומצווה אותם על שלושת ימי ההגבלה, שמתחילים באותו היום ועד למתן תורה.

ולמחרת ביום חמישי[7] מקים משה מזבח, עליו מקריבים הבכורות בישראל[8] - עולות וזבחים. ואת הדם שלהם - זורק משה על עם ישראל, בכדי להכניסם לברית התורה[9]. והוא אף מקריא לישראל את כל התורה, מבראשית ועד ליום זה[10].

באותו היום מתקרבים אהרון, נדב ואביהו ושבעים הזקנים - ונעמדים בתחתית ההר. שם הם רואים את גילוי השכינה 'כעצם השמים לטוהר'[11].

וכיוון שהוסיף משה עוד יום לפרישה[12], לפני שיוכשרו ישראל לקבל את התורה - רק ביום הרביעי לפרישה, בשבת קודש ניתנה התורה לישראל.

אך בולט בהעדרו היום הראשון לביאת ישראל, כשנכנסו להר סיני בא' בסיוון. שביום זה לא צוין שום ציווי או הכנה כל שהיא שנדרשים ישראל לעשות, לקראת קבלת התורה בסוף אותו השבוע.

חז"ל אכן עומדים על כך, והם מתארים את 'חולשת הדרך'[13] שהיה לישראל ביום הראשון - ולכן לא נצטוו דבר עד למחרת, ביום השני לביאתם להר סיני.

אך משמע שלו לא היו ישראל חלשים מהדרך אותה עברו עד כה, היו ראויים הם להצטוות גם ביום הראשון - כהכנה מסוימת לקראת מתן התורה. כדרך שהיה בכל אחד מהימים באותו השבוע, מתחילתו ועד לסופו.

הדבר שעליו היו אמורים עם ישראל להצטוות, היה להתאחד כולם יחד - 'כאיש אחד בלב אחד'. שרק בשעה שכזו, הוכשר העם לקבל את התורה[14]. ומכיוון שהשכילו לעשות זאת עם ישראל, עוד בטרם הם הצטוו על כך - זכו ישראל לקבל את התורה, כשעלו בכך לדרגת המלאכים[15]. וכשם שאין קנאה בין המלאכים, כך היו ישראל כולם בשלום האחד עם השני.

וזו הייתה האמירה שאמרו ישראל למשה - 'כל אשר דיבר ה' **נעשה ונשמע**'. שכן הם כבר עשו את הנצרך - בכך שהם באו מאוחדים להר סיני, וכעת נשאר להם רק לשמוע את הדברים אשר יצטוו בהם.

הדבר שגרם להם להתאחד, היה חלישות הדרך **'חולשא דאורחא'** - כשלא רבו האחד עם השני, **כדרך** שעשו בכל שאר החניות. ובזה הם החלישו את מה שעשו תמיד, כשהפעם הם לא רבו, והם אף היו מאוחדים כאיש אחד ובלב אחד. שכן ביום שלפני כן, הייתה מלחמת עמלק ברפידים. שם נלחמו גדולים וקטנים יחדיו, והתגלתה האחדות בישראל.

מתוך אותה האחדות שהייתה להם ברפידים, באו ישראל להר סיני - כבעלי תשובה, המתאחדים יחדיו[16]. ולכן 'דרך ארץ' קדמה לתורה - כשעם ישראל הטיב דרכו לפני ה', ומתוך כך בא לקבל את התורה. ואף בימינו אנו, לא נשאר לנו אלא לשוב איש אל אחיו - כאיש אחד ובלב אחד. ומתוך התאחדותנו תוכשר השעה, בה תושלם גאולתנו ופדות נפשנו במהרה. כדרך בה נלחמנו בעמלק לראשונה, ומתוך כך נהיינו 'כאיש אחד בלב אחד' - כך מתוך ההתגברות על שרידי עמלק אשר בדורנו, נזכה שוב להתאחד יחדיו. ויבוא מהרה אליהו לבשרנו, ובן דוד לגואלנו.

1 - **ומשה עלה** ביום השני, וכל עליותיו בהשכמה היו שנאמר (שמות, לד) 'וישכם משה בבקר'. **לבית יעקב** אלו הנשים תאמר להן בלשון רכה. ותגיד לבני ישראל עונשים ודקדוקין פרש לזכרים דברים הקשין כגידין (מכילתא) - רש"י שמות יט, ג

2 - **ועתה** אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך, ש**כל התחלות קשות** (מכילתא שבת, פז) - שם, ה

3 - **ואתם תהיו לי ממלכת כהנים** שרים כמה דאת אמר (שמואל ב, ח) 'ובני דוד כהנים' - שם, ו

4 - **וישב משה את דברי העם וגו'** ביום המחרת שהוא יום שלישי, שהרי בהשכמה עלה. וכי צריך היה משה להשיב, אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממשה שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני איני צריך להשיב - שם, ח

5 - ויגד משה וגו' ביום המחרת שהוא רביעי לחודש. **את דברי העם וגו'** תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך, אינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך, **רצוננו לראות את מלכנו** - שם, ט

6 - **ואל משה אמר עלה** פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות, ובד' בסיון נאמר לו 'עלה' - שם כד, א

7 - **ליום השלישי** (מכילתא) שהוא **ששה בחדש. ובחמישי** בנה משה את המזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה. (כל הענין האמור בפרשת 'ואלה המשפטים'). ואין מוקדם ומאוחר בתורה - שם יט, יא

8 - **את נערי** הבכורות - שם כד, ה

9 - **באגנות** שתי אגנות אחד לחצי דם עולה וא' לחצי דם שלמים להזות אותם על העם ומכאן למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים שאין הזאה בלא טבילה - שם, ו

10 - **ספר הברית** מבראשית ועד מתן תורה ומצות שנצטוו במרה - שם, ז

11 - ויראו את א-להי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר - שמות כד, י

12 - **היו נכנים לשלשת ימים** לסוף ג' ימים הוא יום ד', שהוסיף משה יום אחד מדעתו - רש"י שם יט, טו
13 - ובחד בשבא לא אמר להו ולא מידי משום **חולשא דאורחא** - שבת, פו:
14 - ויחנו שם בני ישראל אין כתיב כאן אלא 'ויחן שם ישראל' אמר הקדוש ברוך הוא הרי **שעה שאני נותן תורה לבני** ויקרא רבה פרשת צו, ט
15 - אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה מי גילה רז זה לבני, רז שמלאכי השרת משתמשים בו - שבת, פח.
16 - **ויסעו מרפידים** למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו והלא כבר כתב שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני. מה ביאתן למדבר סיני **בתשובה**, אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא) - רש"י שמות יט, ב

סיפור לשבת

"וישמע יתרו את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו, כי הוציא ה' את ישראל ממצרים"

מה היה אותו מאורע שעשה את הרושם הגדול ביותר שגרם ליתרו מיד כש"שמע" את החדשות, לרוץ ולפגוש את משה חתנו. חז"ל נחלקו מהי ה"שמיעה" הזו? **וכך מביאה הגמרא** (בזבחים קטז, ע"א(

"מה שמועה שמע ובא? רבי יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע ובא... רבי אלעזר המודעי אומר: מתן תורה שמע ובא. רבי אליעזר אומר: קריעת ים סוף שמע ובא". **ונשאלת השאלה**: מה הגדלות של יתרו הרי כולם שמעו?! כפי שאנו אומרים בכל יום בשירת הים: "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל יושבי כנען תפול עליהם אימתה ופחד..."?! כדי להבין את התשובה נביא **משל למה הדבר דומה**:

בעיירה אחת היה יהודי שניצל את היותו בלעדי בשוק ההלוואות והיה מלווה בריבית. הוא אף ניצל את ההזדמנות העיסקית והפריז בריביות שגבה מהמסכנים שנמקו בעבודתם וכל כספם ויגיעם הועברו לאיש. כל היהודים בלית ברירה לוו ממנו ולא פעם התלוננו אצל רב היישוב שהם ורכושם כבר שייכים לאיש שמעשיר על גביהם. והנה ביום בהיר הכריז המלווה שהוא מעלה את הריבית באחוז אחד ומי שלא מעונין שיחזיר את ההלוואה. הפעם כבר לא הייתה ברירה והאנשים דרשו מהרב לעשות מעשה... מכיוון והמלווה נמנה בין עשירי המקום לא מצא הרב את ההזדמנות להוכיחו. והנה אחד מעשירי העיירה, שהיה מוכר כחבר טוב של אותו מלווה בריבית, הלך לעולמו. החליט הרב לנצל את ההזדמנות ולנסות להוכיח את האיש דרך ההספד שיספוד לנפטר. שעת ההלוויה הגיעה, כל התושבים עמדו מול מיטתו של הנפטר והמלווה בניהם. הרב הכין דרשה חוצבת להבות, דיבר בשבחו של הנפטר שהיה צדיק וירא ה'. "כי לא במותו ייקח הכל..." לא לוקחים מכאן כלום! הכריז הרב, תוך כדי שהוא מסתכל על המלווה לראות כיצד הדברים משפיעים עליו. בזווית העין הרב רואה איך שמיודענו מהנהן בראשו והרב ממשיך ביתר התלהבות: ראו האדם נולד עם ידיים קפוצות כאומר: "אני באתי לקחת הכול", והנה כשאדם נפטר מן העולם, ידיו פתוחות כמעיד "לא לקחתי כלום"... כך המשיך הרב בהספדו, עד שהיה ניכר גם לנוכחים שהמלווה הבין היטב את דברי הרב. לאחר שסיים הרב את הדרשה הגיע אליו המלווה בריבית ואמר לו: "כבוד הרב, אני מכיר אותך 30 שנה אף פעם לא שמעתי דרשה כזאת..." כשהרב נתמלא סיפוק וכבר חשב שאין צורך בתוכחה שתביא להורדת הריבית ואולי בכלל. המשיך המלווה בריבית ואמר: "זה באמת חשוב שיבינו כבר האנשים בעיירה שלא לוקחים מכאן כלום. הרב היה צריך לראות איך הם רבו איתי כשהעליתי את הריבית, וכי אינם מבינים שלא יקחו מכאן כלום?!"...

כל העולם שמעו על קריעת ים סוף- שהרי נבקעו המים בכל העולם. כמו כן על מתן תורה – קולו של ה' נשמע מתחילת העולם ועד סופו וכולם רצו לבלעם לשאול מה קרה... מה שמבדיל את יתרו מכולם שהוא בניגוד לאחרים "שמע ובא!"...

לא פעם אנשים שומעים מה צריך לעשות והם חושבים שזה לא מדבר אליהם, ולכן אינם נוקטים אף פעולה שתקדם אותם ברוחניות.

זוהי מעלתו של יתרו הוא "שמע ובא" – עשה משהו עם זה... התגייר והצטרף לעם היהודי.

שביבים / שאול שיף

שם האחד גרשום... ושם האחד אליעזר

באר הפרשה מביא בשם רש"ר הירש, שלכאורה, היה צריך לומר 'ושם השני אליעזר', וכדכתיב (במדבר כח, ד), 'את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים'. ותירץ הגה"צ רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל שלכן שינתה התורה בלשונה, ללמדנו שילדים הם לא כבשים, אלא כל יחיד ויחיד מהם הוא 'אחד' ולא סתם 'מספר' - שני, שלישי וכו'. כל אחד הוא ראשון ואחרון בעולמו - כבן יחיד ומיוחד, שהרי לכל אחד שליחות וערך בפני עצמו.

וממשיך המחבר, "עניין זה מרומז נמי בנוסח ההגדה של פסח, 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול'. ולכאורה תיבות 'אחד' ד' פעמים נראה כמיותר, מדוע לא קיצר ואמר 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, חכם, רשע, תם, ושאינו יודע לשאול'? כי בא ללמדנו, שכל ילד הינו עולם בפני עצמו, וממילא אף חינוכם יהיה לכל אחד לפי רוחו".

מוסיף עוד רעיון יפה בשם הגרי"ז מבריסק: "ויסוד גדול הוא לעוסקים בענייני חינוך, שעליהם להתייחס באופן שווה לכל תלמיד, אף לחלש שבחלשים, את כולם יש לקרב במידת 'ימין מקרבת', בפרט לחלשים, וכפירושו של הגרי"ז מבריסק זצ"ל בדברי חז"ל (ספרי פרשת ואתחנן), 'ושיננתם לבניך, אלו התלמידים', כי שאל נא את ה'מלמד' אשר בכיתתו כעשרים וחמישה תלמידים - מי מהתלמידים חקוק תמיד על לוח לבך, הרי תשובו בבירור תהיה, פלוני ופלוני המוכשרים והמוצלחים, כי הם מסייעים לו בעבודתו במסירת שיעוריו ודרכי החינוך. לעומתו, כאשר תשאל את האב והאם, אשר להם כעשרה בנים בלי עין הרע, מי מבניכם לא ימוש מזכרונכם בכל עת ורגע, יענו שניהם כאחד, בן זה או בת זו המתקשים בלימודם או בעניינים אחרים , מהם לא נסיח דעת לרגע אחד. לזה אמרו חז"ל, 'ושיננתם לבניך, אלו התלמידים', שתתנהג בעניין זה עם תלמידיך כאילו הם בניך, ולא תסיח דעת מהחלשים לחזקם ולעודדם, וכך בס"ד אכן יעשו חיל בלימודם, ויעלו מעלות רמות".

וישמע יתרו

רש"י: "שבע שמות נקראו לו... 'יתר' על שם שיתר פרשה אחת בתורה 'ואתה תחזה'".

באסיפה בעניני הציבור קם גדול אחד ופתח בדברי ביקורת על כמה דברים שלדעתו היו יכולים להיעשות בצורה טובה יותר. אמר לו הרה"ק האמרי אמת זי"ע, ביקורת בלבד זה לא גדולה, העיקר הוא לשאת בעול ולראות כיצד לתקן ולהיטיב להבא". והוסיף, חז"ל הסבירו שיתרו נקרא יתר על שהוסיף פרשה אחת בתורה, ורש"י מדגיש שמה שמייחד את יתרו היא לא הביקורת של "לא טוב הדבר אשר אתה עושה", אלא עצתו כיצד לתקן את הדברים להבא - "ואתה תחזה".

(ליקוטי יהודה)

כי בדבר אשר זדו עליהם

יתרו משבח את הקב"ה על שהטביע את המצרים, ונענשו על זדונם כלפי בני ישראל.

ומבאר המשך חכמה לשון זו של הפסוק על דרך ה"וארט" כך: הנה, המצרים לכאורה לא חטאו בעצם השעבוד, שהרי הדבר נגזר בברית בין הבתרים; אלא שחטאם היה, בכך שעשו את הדבר מתוך זדון לבם ולא כדי לקיים את הגזירה. וזהו "כי בדבר אשר זדו עליהם"- משום שפעלו בזדון לב ולא כדי לקיים את גזירת ה'. ובכך הוא מבאר את הפסוק בנחמיה: "ותתן אותות ומופתים בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו, כי ידעת כי הזידו עליהם"; והכוונה היא כך: אל תתמה, מדוע נענשו פרעה ועבדיו במופתים ובמכות, למרות שקיימו את רצון ה'. שכן, "ידעת כי הזידו עליהם", לפני הקב"ה גלוי וידוע, שהמצרים פעלו מזדון לב, ולכן נענשו.

כל הדבר הגדול יביאו אליך, וכל הדבר הקטן ישפטו הם

יתרו מציע למשה "כל הדבר הגדול יביאו אליך", כלומר, אל משה יביאו רק את הדברים הגדולים.

ובהמשך, משה מקבל הצעה זו ואומר, "את הדבר הקשה יביאון אל משה וכל הדבר הקטן ישפוטו הם" (יח, כו).

והנה, יש הבדל בין הנוסח שמשתמש בו יתרו לבין הנוסח שמשתמש בו משה: בהצעת יתרו, נאמר "כל הדבר הגדול", ואילו משה אינו משתמש בביטוי "כל הדבר הגדול", אלא "כל הדבר הקשה".

מסביר התורה תמימה (יח, כב), שאכן ישנו הבדל בין הצעת יתרו לבין הצעת משה: הצעת יתרו הייתה, שבחירת הדיינים תהיה לפי גודל הסכום, שעליו נסב הריב. דהיינו, ככל שהסכום הנתון במחלוקת יהיה גדול יותר, כך ידונו בו דיינים חשובים יותר (כפי שנהוג היום בבתי משפט אזרחיים בארץ ובעולם). אך משה דחה הצעה זו, וקבע שבחירת הדיינים תהיה לפי קושי העניין, כי ייתכנו סכסוכים על סכומים גדולים שההכרעה בהם קלה, ומאידך סכסוכים על דברים קטנים יותר שההכרעה בהם קשה והספק הוא שקול. לכן סבר משה שראוי יותר שבחירת הדיינים תיקבע לפי קושי העניין, כשדין פרוטה כדין מאה. ומשום כך נקט משה "הדבר הקשה" ולא "הדבר הגדול".

ממדבר מתנה

במדבר ניתנה התורה לישראל. לאור הקשר העמוק שבין התורה לארץ ישראל, שהרי לא ניתנה התורה אלא להתקיים בארץ, מצפים היינו לראות את נתינת התורה בארץ דווקא. מדוע א"כ ניתנה התורה דווקא במדבר?

שונה הוא המדבר מן היישוב. בארץ המיושבת יכול האדם להרגיש ביטחון. גם הטבע עומד לצידו, וגם הפיתוח הטכנולוגי עומד לו לעזר. במדבר האדם נתון לאיתני הטבע. מים אינם עומדים לרשותו

לפיתוח חקלאות. נאלץ הוא לנדוד ממקום למקום, ועקב כך אין ביכולתו לפתח טכנולוגיה באופן מלאכותי. כאן, במדבר, מרגיש האדם את התלות המתמדת באיתני הטבע. מתוך כך, חש הוא בכל צעד ושעל את התלות שלו בריבונו של עולם. מצב נפשי זה, של ענווה והתבטלות בפני מי שאמר והיה העולם, הוא המתאים לקבלת התורה.

אך לא רק זה הוא ייחודו של המדבר. המדבר, ארץ הפקר הוא. אין עליה בעלות. ובאותם ימים אף לא היתה עליו ריבונות מדינית כלשהי. אז היה המדבר מקום הפקר, השייך לאנושות כולה.

שני היבטים אלה של המדבר מצטרפים זה לזה בהכנה למתן תורה. אותה תודעה של ענווה והתבטלות בפני דבר ה', המלווה את העם בקבלת התורה - היא הנוטעת בו תודעה של שליחות, להביא את דבר ה' אל העולם כולו, עד אשר יבוא היום בו יבואו כל הגויים אל הר ה', ויבקשו לדעת את דרכיו ואורחותיו.

(הרב עזריאל אריאל)

כבד את אביך ואת אמך

הרה"ק האמרי אמת זי"ע אמר פעם לאחד ממקורביו שמובא בספרים (חרדים פרק סא), שבהגיעו לגיל מצוות, צריך כל יהודי לבחור לכל הפחות מצוות עשה אחת ומצוות לא תעשה אחת, ולקיימן בשלימות, בכל מצב, אפילו אם הדבר דורש מסירות נפש. הוסיף הרבי, "אני קיבלתי על עצמי את העשה של 'כבד את אביך ואת אמך', ואת הלאו של 'מדבר שקר תרחק'". נשאל הרבי מדוע ראה לבחור באלו דווקא, והשיב כי המה הקשות ביותר.

(ראש גולת אריאל)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net